

УДК 330.322.2:332.12(477.42)

Т. М. Розумей

к.е.н., доцент

Житомирський національний агроекологічний університет

ПРІОРИТЕТИ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ

Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Вони формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі і визначають конкретні позиції країни на світових ринках. Проаналізовано обсяги прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку України за останні роки, та зазначено основні фактори, які стримують процес залучення іноземного капіталу в Україну, необхідність залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Житомирської області та визначено пріоритетні спрямування інвестиційних потоків у регіоні. Важливим є забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про інвестиційний потенціал області, перспективні інвестиційні та інноваційні проекти суб'єктів підприємництва.

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, економічний розвиток, регіон, інвестори, інвестиційна політика, пріоритети інвестування, активізація інвестиційної діяльності.*

Постановка проблеми

Пряме іноземне інвестування в економіку України за умов наявності пріоритетів залучення зовнішніх ресурсів, ефективного регуляторного механізму, чітких та паритетних умов спроможне забезпечити конкурентний розвиток національної економіки. Від ефективності інвестиційної політики залежить стан виробництва, положення та рівень технічного оснащення основних засобів, вирішення соціальних й екологічних проблем. Іноземні інвестиції є не тільки резервом прискорення економічного розвитку в цілому по країні, але й окремої області, регіону. Тому, важливого значення набувають дослідження щодо обґрунтування напрямів та механізмів стимулювання прямого іноземного інвестування стратегічно важливих галузей економіки на рівні окремого регіону.

Аналіз останніх результатів досліджень і публікацій

Дослідження питань інвестування економіки завжди було в центрі уваги економічної науки. Теоретичні і практичні питання щодо сфери іноземного інвестування досліджували багато вітчизняних і закордонних економістів: Андрійчук В. Г., Бланк І. О., Буркинський Б. В., Герасимчук М. С., Гойко А. Ф., Заїнчковський А. О., Кисіль М. І., Лукінов І. І., Мертенс О. В., Пересада А. А., Рогожин П. С., Юхименко В. В., Гітман Л., Джонк М., Норкотт Д., Хавранек П., Шарп У. та ін. Однак, потребує вирішення проблема залучення іноземних інвестицій в економіку окремих регіонів, з врахуванням їх природних та виробничих особливостей.

Мета, об'єкт та методика досліджень

Метою дослідження є аналіз сучасного стану іноземного інвестування в Україні та визначення галузевих пріоритетів прямого іноземного інвестування в економіку Житомирської області.

Об'єкт та методи досліджень

Об'єктом дослідження є процеси залучення та активізації іноземного інвестування у Житомирській області. Методологічною основою дослідження є концептуальні положення економічної теорії, діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ, роботи провідних вітчизняних вчених і фахівців у сфері дослідження процесів міжнародного інвестування. Вирішення поставлених у науковій статті завдань здійснювалося на основі застосування загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: наукової абстракції, монографічного, економіко-статистичного, балансового, графічного, особистих спостережень автора тощо.

Результати досліджень

Однією з головних проблем України на сучасному етапі розвитку є стабілізація національної економіки. Її вирішення тісно пов'язане з активізацією інвестиційної діяльності. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Вони формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі і визначають конкретні позиції країни на світових ринках.

Якщо Україна зацікавить іноземних інвесторів та забезпечить стабільні умови для вітчизняних приватних інвесторів, то зможе розвинути конкурентоспроможне експортне виробництво і забезпечити стабільні темпи економічного зростання. Якщо цього не буде, то вона відстане від східноєвропейських країн та Росії за темпами економічного росту, матиме менш конкурентоспроможну економіку, низький життєвий рівень.

Згідно із статистичними даними, у 2013 р. в економіку України іноземними інвесторами було вкладено прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) 5677,3 млн дол. США. Обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій станом на 31 грудня 2013 р. становив 58156,9 млн дол. США, що на 5,2 % більше обсягів інвестицій на початок 2013 р. Інвестиції надійшли зі 136 країн світу. Основними інвесторами України були такі країни, як Кіпр – 19,036 млрд дол., Німеччина – 6,292 млрд дол., Нідерланди – 5,562 млрд дол., РФ – 4,287 млрд дол., Австрія – 3,258 млрд дол., Велика Британія – 2,714 млрд дол., Британські Віргінські острови – 2,494 млрд дол., Франція – 1,826 млрд дол., Швейцарія – 1,325 млрд дол., Італія – 1,268 млрд дол. На ці країни припадає майже 83 % від загального обсягу прямих інвестицій. Крім того, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в українську промисловість, становить 18,013 млрд дол., або 31 % від їх загального обсягу; в установи фінансової і страхової діяльності – 15,349 млрд дол., або 26,4 %; на

підприємства торгівлі і ремонту автотранспорту – 7,56 млрд дол., або 13 %; у ринок нерухомості – 4,371 млрд дол., або 7,5 %; у наукову і технічну діяльність – 3,448 млрд дол., або 5,9 % [3].

Здійснюючи аналіз розміщення прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) за останні роки, слід зазначити такі аспекти:

- акціонерний капітал Кіпру та Віргінських Островів продовжує витісняти з української економіки капітал розвинених країн світу й забезпечує загальні показники приросту надходження акціонерних капіталів до України;

- у структурі галузей національного господарства іноземні інвестиції себе найкраще почувають у промисловості, а саме – у галузі виробництва та розподілення електроенергії, газу й води, залишаються значними у фінансовій діяльності та операціях з нерухомим майном, орендою й інжинірингом. У той час, як величезний економічний потенціал галузей сільського господарства та будівництва залишається для іноземних інвесторів неконкурентоспроможним порівняно з іншими, більш дохідними, галузями;

- територіальна структура розміщення іноземних капіталів, яка тяжіє до столиці, не сприяє розгортанню нових виробничих потужностей на периферії.

До факторів, що стримують процес залучення іноземного капіталу в Україну, слід віднести політичну і економічну нестабільність, нерозвиненість банківської системи, відсутність ефективного фінансового механізму залучення іноземних інвесторів, у першу чергу, прямих і корпоративних, напівкримінальний характер багатьох недержавних структур, низький рівень купівельної спроможності населення та ін. Урахування сукупності цих факторів передбачає обережну, зважену та стриману стратегію іноземних інвесторів на українському ринку.

Серед головних напрямів державної політики слід відмітити такі: цільове удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності; дерегулювання підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу; розвиток партнерських відносин із світовими ТНК; стимулювання залучення інвестицій в інноваційну діяльність; формування позитивного іміджу країни на міжнародних фінансових ринках [5].

Перспективними напрямками інвестиційної політики у державі повинна стати активізація інвестиційної діяльності на регіональному рівні. Житомирська область являє собою розвинутий аграрно-індустріальний регіон України, область багата на мінерально-сировинні ресурси. Житомирська область потребує залучення фінансових ресурсів не тільки для стабілізації та подальшого економічного розвитку, як в інших регіонах, але й ведення багатогалузевого сільського господарства.

Аналізуючи надходження прямих іноземних інвестицій в економіку регіону, у динаміці слід зазначити щорічне їх збільшення (рис. 1). Так, якщо на початок 1995 р. їх величина становила 3,2 млн дол. США, то у відповідному періоді 2000 р. – 27,9 млн дол. США, 2005 р. – 113,7 млн дол. США, 2010 р. – 238,1 млн дол. США, 2011 р. – 258,1 млн дол. США, 2012 р. – 337,6 млн дол. США, 2013 р. – 362,8 млн дол. США, а на початок 2014 р. – 387,1 млн дол. США [9].

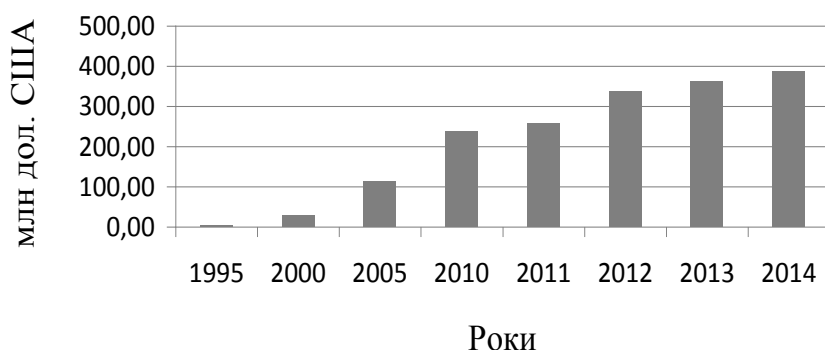

Рис. 1. Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в економіку Житомирської області

Джерело: побудовано за даними [9].

За обсягами іноземних коштів, вкладених в економіку, Житомирська область серед регіонів України займає 16 місце, за кількістю підприємств з іноземним капіталом відповідно 12 місце. Питома вага обсягу інвестиційних вкладень в економіку області складає 0,7 % загального по Україні [9].

За даними Головного управління статистики у Житомирській області, у 2013 р. в економіку Житомирщини іноземними інвесторами вкладено 35,0 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), у т.ч. з країн ЄС – 20,8 млн дол. США (59,6 %), СНД – 12,4 млн дол. США (35,3 %) та з інших країн світу – 1,8 млн дол. США (5,1 %). Основною формою залучення капіталу були грошові внески. Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), внесених в економіку Житомирщини за весь період інвестування, станом на 31 грудня 2013 р. становив 387,7 млн. дол. У розрахунку на одного мешканця області припадало 306,1 дол. США іноземних інвестицій [9].

З кожним роком збільшується кількість країн світу, нерезиденти яких інвестують в економіку Житомирської області. Найбільші обсяги внесені нерезидентами з Кіпру, Нідерландів, Швейцарії, Російської Федерації, Італії, Польщі, Віргінських Островів. Інформація щодо надходження прямих іноземних інвестицій з країн світу в економіці регіону станом на початок 2010–2013 рр. наведена у табл. 1. З даних табл. 1 видно, що за відповідний період обсяг прямих іноземних інвестицій найбільше підвищився з Кіпру – у 2,5 раза, Франції – 2,5 раза, Польщі – 2,2 раза.

Слід зазначити, що у регіоні збільшилася кількість суб'єктів господарювання, у які вкладено іноземні інвестиції. Так, за період з 2009 по 2013 рр. їх кількість збільшилася з 391 до 442 підприємства, або на 13 %.

Таблиця 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерного капіталу) з країн світу в економіці регіону

Країна	Роки								2013 р. до 2010 р.		
	2010		2011		2012		2013		(+, -)	%	п. с.
	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%			
Білорусь	3,7	1,6	4,1	1,6	4,1	1,2	4,3	1,2	0,6	116,2	-0,4
Велика Британія	12,5	5,2	4,8	1,9	5,4	1,6	5,4	1,5	-7,1	43,2	-3,7
Віргінські Острови (Брит.)	8,5	3,6	8,5	3,3	8,6	2,6	8,6	2,4	0,1	101,2	-1,2
Італія	12,4	5,2	11,8	4,6	11,5	3,4	11,8	3,3	-0,6	95,2	-1,9
Кіпр	79,3	33,3	101,9	39,5	177,5	52,6	201,6	55,6	122,3	2,5 р.	22,3
Нідерланди	37,7	15,9	37,6	14,6	45,3	13,4	39,9	11,0	2,2	105,8	-4,9
Німеччина	11,5	4,8	11,3	4,4	3,3	1,0	2,9	0,8	-8,6	25,2	-4,0
Польща	4,7	2,0	10,4	4,0	10,9	3,2	10,2	2,8	5,5	2,2 р.	0,8
Російська Федерація	13,2	5,5	13,5	5,2	13,6	4,0	14,3	3,9	1,1	108,3	-1,6
США	5,1	2,1	5,1	2,0	4,3	1,3	3,9	1,1	-1,2	76,5	-1,0
Франція	2,2	0,9	5,0	1,9	5,2	1,5	5,5	1,5	3,3	2,5 р.	0,6
Чехія	12,8	5,4	9,9	3,8	10,1	3,0	11,6	3,2	-1,2	90,6	-2,2
Швейцарія	20,6	8,6	19,9	7,7	19,3	5,7	20,3	5,6	-0,3	98,5	-3,0
Інші країни	13,9	5,9	14,3	5,5	18,5	5,5	22,5	6,1	8,6	161,9	0,2
Разом	238,1	100,0	258,1	100,0	337,6	100,0	362,8	100,0	124,7	152,4	х

Джерело: розраховано за даними [9].

За видами економічної діяльності переважна частина іноземних коштів у регіоні спрямована у промисловість (табл. 2). З даних табл. 2 видно, що питома вага прямих іноземних інвестицій у промисловість області становила у 2010 р. відповідно 82,9 %, 2011 р. – 81,3 %, 2012 р. – 83,5 %, 2013 р. – 77,2 %. Інвестиційно привабливими для іноземних партнерів були підприємства з переробної промисловості.

У 2010–2013 рр. у регіоні відбулося значне збільшення прямих іноземних інвестицій у підприємства добувної промисловості і розроблення кар'єрів (3,6 раза), а також у такі види діяльності, як: будівництво (3,3 раза), діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (3,3 раза), сільське, лісове та рибне господарство (2,1 раза).

Пріоритетною для інвестування галуззю економіки у регіоні є сільське господарство. Участі іноземного капіталу вимагає весь агропромисловий комплекс області – від первинних виробничих процесів до випуску кінцевого продукту і доведенні його до споживача. Необхідно підвищити продуктивність і зменшити втрати, забезпечити більш глибоку і комплексну переробку первинної сировини з метою значного збільшення виходу кінцевої продукції і підвищення її якості.

Таблиця 2. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал)
в Житомирській області за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Роки								2013 р. до 2010 р.		
	2010		2011		2012		2013		(+,-) млн дол.	%	п.с.
	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%			
Сільське, лісове та рибне господарство	8,2	3,4	8,7	3,4	11,4	3,4	17,3	4,8	9,1	2,1 р.	1,4
Промисловість	197,4	82,9	210,0	81,3	281,9	83,5	280,0	77,2	82,6	141,8	-5,7
з неї:											
добувна і розроблення кар'єрів	13,7	5,8	14,0	5,4	32,0	9,5	49,8	13,7	36,1	3,6 р.	7,9
переробна промисловість	147,8	62,1	160,1	62,0	214,1	63,4	200,6	55,3	52,8	135,7	-6,8
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	35,0	14,7	35,0	13,6	35,0	10,4	28,8	7,9	-6,2	82,3	-6,8
водопостачання; каналізація	0,9	0,3	0,9	0,3	0,8	0,2	0,8	0,2	-0,1	88,9	-0,1
Будівництво	2,2	0,9	7,3	2,8	7,3	2,2	7,3	2,0	5,1	3,3 р.	1,1
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	7,2	3,0	7,6	2,9	7,5	2,2	10,0	2,8	2,8	138,9	-0,2
Операції з нерухомим майном	11,8	4,9	12,3	4,8	18,9	5,6	19,0	5,2	7,2	161,0	0,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	8,0	3,4	7,9	3,1	8,0	2,4	26,3	7,2	18,3	3,3 р.	3,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,4	0,6	2,6	1,0	0,7	0,2	1,1	0,3	-0,3	78,6	-0,3
Інші види	1,9	0,9	1,7	0,7	1,9	0,5	1,8	0,5	-0,1	94,7	-0,4
В цілому	238,1	100,0	258,1	100,0	337,6	100,0	362,8	100,0	124,7	152,4	x

Джерело: розраховано за даними [9].

У Житомирській області серед важливих для інвестицій є також галузі економіки: харчова і переробна промисловості; реформування житлово-комунального господарства; розвиток мережі та підвищення якості автомобільних доріг; створення виробництв сільськогосподарської техніки; розвиток систем комунікацій; розвиток індустріальних парків та створення логістичних парків.

Важливим є реалізація Програми залучення інвестицій в економіку Житомирської області, розробленої на 2011–2015 рр. Метою Програми є досягнення суттєвого збільшення обсягів залучених інвестицій в економіку області, в тому числі іноземних,

для забезпечення сталого економічного зростання й створення нових високооплачуваних, кваліфікованих робочих місць, привабливого інвестиційного іміджу та розвиненої інфраструктури за рахунок підвищення рівня інвестиційної привабливості області, покращення її інвестиційного клімату, максимального використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу регіону [8].

Реалізація завдань і заходів Програми дасть змогу до 2015 р.:

- збільшити обсяги іноземних інвестицій в 1,6 раза та інвестицій в основний капітал – 1,5 раза;
- зменшити рівень безробіття до 7,5 % та створити понад 110 тис. нових робочих місць;
- створити нові форми виробництва, зокрема, започаткувати діяльність ряду промислових парків у районах та містах області;
- підвищити рівень інвестиційно-інноваційної активності підприємств;
- покращити співпрацю між кредитно-фінансовими установами та підприємствами тощо;
- провести маркетингові дослідження для визначення рейтинговості найбільш інвестиційно-привабливих підприємств регіону з метою швидкої орієнтації інвесторів [8].

Отже, раціональна політика у визначенні галузевих пріоритетів сприяє ефективному залученню прямих іноземних інвестицій в регіоні.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Комплексна програма залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України повинна стати ключовим елементом державної політики на шляху стимулювання іноземних інвестицій в економіку України та включати: удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності; розвиток корпоративного управління; прозорий процес приватизації; стимулювання залучення інвестицій в інтелектуальний капітал; формування позитивного іміджу, впровадження програми просування країни та створення системи стимулів для закордонних інвесторів. Для створення високоефективної та соціально зорієнтованої економіки у регіоні необхідна активізація іноземного інвестування у пріоритетні галузі економіки, у першу чергу сільське господарство та ефективне функціонування системи управління інвестиціями. При цьому, важливим є забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про інвестиційний потенціал області, перспективні інвестиційні та інноваційні проекти суб'єктів підприємництва.

Література

1. Андрійчук В. Г. Фінансово-економічні механізми та організаційно-інституційні заходи щодо формування привабливого інвестиційного клімату та

необхідність активізації їх використання в умовах інтеграційних прагнень України / В. Г. Андрійчук // Зб. наук. пр. Луцького нац. технічного університету. Економічні науки. Сер. «Економічна теорія та економічна історія». – 2009. – Вип. 5, ч. 1. – С. 6–22.

2. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент: [підручник] / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2003. – 398 с.

3. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Інвестиційна діяльність в Житомирській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zhitomir-region.gov.ua/.../invdiyalnist.pd...

5. Кугаткіна О. Ю. Пряме іноземне інвестування в стратегії економічного зростання України [текст] : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : 08.00.02 / О. Ю. Кугаткіна. – К., 2008. – 20 с.

6. Мертенс А. В. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории / А. В. Мертенс. – К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. – 415 с.

7. Пересада А. А. Інвестиційне кредитування: навч. посібник / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К.: КНЕУ, 2002. – 271 с.

8. Програма залучення інвестицій в економіку Житомирської області на 2011–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy-zt.info/programs.html>

9. Офіційний сайт Головного управління статистики у Житомирській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>

10. Чернишова Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні / Л. О. Чернишова, В. В. Сазанова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 2. – С. 87–90.